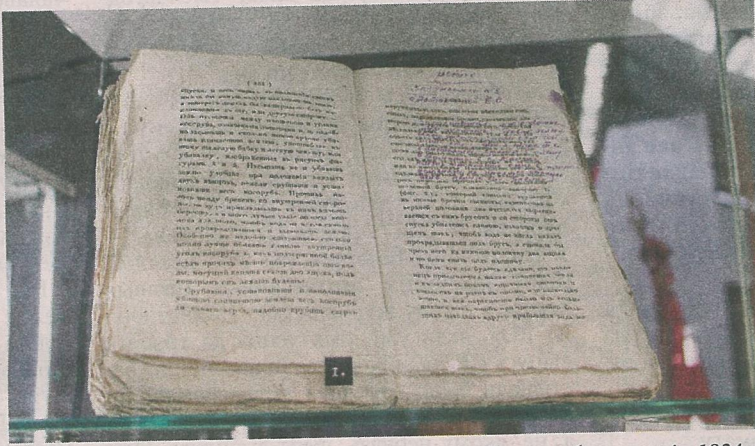

Сімвалы непераможнасці

Нацыянальная бібліятэка Беларусі прэзентавала ўнікальны праект, прысвечаны 9 Мая

Беларускія выставачныя пляцоўкі рытууюцца да святкавання Дня Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Ладзіцца шмат выставачных праектаў, якія раскажучь новаму пакаленню пра самы жадлівы час дваццатага стагоддзя. Нацыянальная бібліятэка Беларусі да юбілею Перамогі рыхтавалася каля года. У выніку ў галоўнай кніжнай скарбніцы краіны адкрылі маштабную тэматычную выстаўку «Вялікая Перемога».

Земляробчы часопіс, 1924 г.

Экспазіцыя ўключае аўтэнтычны прадметны рад з Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, манаграфіі, энцыклапедыі, зборнікі архіўных матэрыялаў, выяўленчыя дакументы і іншыя друкаваныя выданні з фонду Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, а таксама арыгіналы і копіі ўнікальных дакументаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь. Наведвальнікі змогуць убачыць сцяг партызанскага атрада (брыгады), баявы гвардзейскі сцяг з фонду Дзяржаўнага музея гісторыі Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь пры Міністэрстве абароны Рэспублікі Беларусь.

Гэта не проста мастацкая альбо кніжная выстаўка, а маштабны літаратурна-выставачны праект, — падкрэслівае куратар выстаўкі, загадчыца галерэйна-выставачнага аддзела Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Ірына Васільковіч. — Мы паказалі вялікі комплекс, дзе прадстаўлены архіўныя дакументы: кнігі, альбомы, рукапісныя часопісы, выстаўка на банерах, якая прадстаўляе пра друкаваныя выданні ваеннага перыяду.

Ва ўваходнай зоне можна ўбачыць літаратурную серыю «Вялікая Айчынная». Гэта так званая лейтэнанцкая проза, дзе можна пазнаёміцца з творамі і Васіля Быкава, і Алеся Адамовіча. Побач знаходзіцца імправізаваная відэазала, дзе дэманструюцца дакументальныя, мастацкія і нават мультыплікацыйныя фільмы на ваенную тэматыку. Усе кінастужкі на час дзеяння праекта Нацыянальнай бібліятэцы прадаставіла кінастудыя «Беларусьфільм».

Экспазіцыю тэматычна мы падзялілі на некалькі блокаў:

акупацыйны перыяд, партызанска-падпольны барацьба (для Беларусі партызанскі рух вельмі значны) і перыяд вызвалення, — расказала Ірына Васільковіч. — Усе блокі маюць пэўнае колеравае афармленне.

На выстаўцы прыцягваюць увагу два манекены ў адзенні мірных грамадзян. Так арганізатары паказваюць 1941 год. За гэтымі манекенамі якраз і пачынаецца зона акупацыі. Усе тэматычна дэманструе план Гітлера, усталяванне новага парадку. Можна ўбачыць знакі партызанскага атрада, якія ўжо трыццаць гадоў супраўдае ўсе выстаўкі, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне. Далей — стэнд, які паказвае зверствы акупацыйнага рэжыму.

Экспанаты дэманструюць, наколькі страшна было ў той час людзям, якія трапілі пад гнеў акупантаў, — тлумачыць Ірына Васільковіч. — Прадстаўлены архіўныя запісы аб тым, што вычваралі нацысты з мірным насельніцтвам. Прачытаўшы запісы, вельмі складана гаварыць — толькі слёзы... Сярод экспанатаў — кайданы для ваеннапалонных: для рук, для ног, калодкі драўляныя, якія былі толькі аднаго памеру (яны практычна нікому не падыходзілі і прычынялі дадатковы боль і пакуты).

Чатырыста тысяч чалавек было вывезена на прымусовыя работы з Беларусі. На выстаўцы можна ўбачыць нашыўку, якая была абавязковым атрыбутам адзення палонных. Таксама Нацыянальны архіў Беларусі перадаў для выстаўкі ўліковыя карткі, якія нацысты заводзілі на кожнага, каго вывозілі на працу ў Германію. У гэтых картках — дата нараджэння, кароткія звесткі пра чалавека.

Рэчы загінулых вязняў Нясвіжскага гета.

У рамках экспазіцыі прадстаўлены невялікі стэнд з асабістымі рэчамі людзей, знойдзенымі на месцы расстрэлу вязняў Нясвіжскага гета. Сярод іх — капейкі рознага наміналу, грабенчыкі, муштукі, акулеры, запальніцы. Гэтыя, здавалася б, звычайныя рэчы таксама перадаюць жах акупацыйнага рэжыму.

Пры падрыхтоўцы выстаўкі мы знайшлі цікавы дакумент — земляробчы часопіс 1924 года, на старонках якога — ліст маці ў Растоў, на вуліцу Энгельса, 2, — расказала Ірына Васільковіч. — У лісце аўтар распавядае, што знаходзіцца ў палоне ў Мінску ў немцаў. Дакумент, паколькі знайшлі нядаўна, не зусім вывучаны, але аддзел сувязі з грамадскасцю Нацыянальнай бібліятэкі ўжо адправіў ліст у Растоў. Хочам даведацца, ці засталіся там сваякі гэтага чалавека. Вельмі цікавая сама падача, бо чалавек праз часопіс спрабаваў перадаць вестку пра сябе.

Другую частку праекта — партызанскую — адкрываюць манекены з рэканструкцыяй адзення партызанаў і падпольшчыкаў. За імі можна ўбачыць стэнд, прысвечаны дзейнасці Мікалая Кедышкі — маладога чалавека, які арганізаваў адну з самых эфектыўных падпольных груп Мінска — «Андруша». Менавіта гэтая група змагла перашкодзіць некаторым планам нацыстаў па знішчэнні мірнага насельніцтва. Спачатку падпольшчыкі слухалі зводкі інфармбюро, затым друкавалі іх на машынцы і распаўсюджвалі. Праз некаторы час яны завербавалі сувязіста-паляка, праз якога дасталі зброю. Ужо са зброяй у руках удзельнікі групы мініравалі склады, ладзілі дыверсіі, вызвалі палонных. На самога Мікалая Кедышку нацысты актыўна палявалі, арганізавалі засаду. Малады чалавек доўга адстрэльваўся. І, як бывала ў той час, каб не трапіць у палон, апошняй куляй застрэліў сябе.

Прадстаўлены партызанскія самаробныя штампы з тэкстамі і лозунгамі, якія заклікалі да барацьбы. Можна ўбачыць друкаваныя выданні партызанскіх атрадаў. Побач са штампамі экспануюцца лістоўкі з прапагандысцкімі тэкстамі і карыкатурамі, якія высмейвалі ўчынкі нацыстаў. У цэлым, падчас Вялікай Айчыннай вайны карыкатура была для партызан своеасаблівай зброяй. У частцы

экспазіцыі пра партызанскі рух прадстаўлены рукапісныя часопісы, самаробныя баявыя лісткі, бланкі, якія выдаваліся партызанскім брыгадам.

Кніга таксама была зброяй, — упэўнена Ірына Васільковіч. — Літаратурныя творы, вершы падтрымлівалі баявы дух, служылі адукацыйным мэтам. У рамках праекта можна ўбачыць брашуры «Пільнасць — вострая зброя ў барацьбе з ворагам» ці выданне аб тым, як распазнаць варажыя самалёты, інструкцыі, як у баі скарыстацца трафейнай зброяй. Тое ж самае можна сказаць пра песні і мастацтва.

Побач з кнігамі і брашурамі прадстаўлены інструменты для зброёвай майстэрні і партызанскія замалёўкі, як рабіць і рамантаваць зброю.

Партызанская медыцына — адзін з самых цікавых раздзелаў праекта. У рамках экспазіцыі прадстаўлены хірургічныя інструменты, якімі аперавалі людзей непасрэдна ў зямлянках, арыгінальныя скрыні, дзе захоўваліся медыкаменты. Кожны раз, калі партызаны хадзілі ў разведку, перад імі ставілася задача — абавязкова прынесці што-небудзь для санчасці. Гэта маглі быць бінты або якія-небудзь лекі, аптэчкі.

Партызанскі агітацыйны плакат.

Кажучы пра партызанскі рух, нельга не закрануць рэйкавую вайну. У экспазіцыі — самаробны клін, якім ламалі чыгуначнае палатно, і фрагмент зламанага рэйкі. Сабатаж, дыверсіі на чыгуначны вельмі шкодзілі нямецкай арміі і дапамагалі Чырвонай. Тую ж рэйкавую вайну можна вызначыць як цэлую сістэму спланаваных мерапрыемстваў, што садзейнічалі стратэгічнай барацьбе.

У завяршальнай зоне выстаўкі можна ўбачыць сапраўдную радыёстанцыю сувязістаў. Экспанат вельмі каштоўны, таму што і сёння выконвае многія функцыі. Прадстаўлены таксама дакумент з кодавымі словамі для сувязістаў і прозвішчы людзей, якія прымалі радыёграмы. Адзін з самых цікавых стэндаў на выстаўцы дэманструе гледачам рэчы тых, хто дайшоў да Берліна. Арганізатары гэтыя экспанаты называюць сімваламі перамогі. Сярод іх — знакі акардэон «Аіда» — сімвал непераможнасці духу, песні, якая ўзнімала баявы дух.

У тых песнях — не проста словы, а жывыя апаведы. Можна прачытаць шмат успамінаў пра тое, як увечары, у перапынках паміж баямі, салдаты збіраліся і ціхенька пад акардэон спявалі песні.

Прадстаўлены таксама эцюднік і палітра мастака Яўгена Ражкова з фонду Музея Вялікай Айчыннай вайны. Пры жыцці майстар вельмі даражыў гэтымі прадметамі, і толькі пасля смерці яго ўдава перадала экспанаты музею. Жывапіс мастака дапамог перажыць цяжар вайны.

На апошнім стэндзе выстаўкі арганізатары размясцілі прыёмнік, які з'яўляецца сімвалам голасу перамогі.

Многія людзі даведаліся пра перамогу менавіта з такога прыёмніка, — тлумачыць Ірына Васільковіч. — Працоўны дзень, але змены крыху скарацілі, а вечарам усе пайшлі святкаваць. Былі тыя ж песні, танцы, радаць, слёзы, боль. А ўсё пачалося менавіта з прыёмніка. Побач з ім мы паставілі шклянку з франтавымі ста грамамі і кавалачкам чорнага хлеба, а таксама размясцілі паведамленні пра смерць як вечную памяць пра загінулых у вайне.

Асобным блокам на выстаўцы — ілюстрацыйны праект з партызанскімі замалёўкамі.

Гэта ўнікальны графічныя работы, якія распавядаюць пра побыт партызан, паказваюць яго наглядна. Сёння такія работы можна назваць гістарычнымі, іх важна паказваць гледачу. Ёсць і акварэльныя замалёўкі, якія былі знойдзены ў партызанскіх рукапісах.

У арганізатараў атрымаўся вялікі і складаны праект, таму што адначасова прадстаўлена некалькі форм архіўных дакументаў. Вядома, трафейныя экспанаты прыцягваюць вялікую ўвагу наведвальнікаў, але і дакументы маюць вялікае сэнсавое значэнне. Пасля заканчэння выстаўкі ўсе дакументы будуць даступны для вывучэння наведвальнікам бібліятэкі. Сярод кніг прадстаўлена не толькі мастацкая літаратура, але і навуковыя манаграфіі, фотаальбомы, энцыклапедыі. Праект «Вялікая Перемога» будзе прадстаўлены ў Нацыянальнай бібліятэцы да канца 2020 года.

Вікторыя АСКЕРА,
фота аўтара